

OLVASÓLÁMPA

NYÚLIK A NYOMASZTÓ IDŐ!

Keserű könyv, elszomorító. Nyugtalanul, nagy-nagy szomorúságban hagyó. Hátra vágó, elgondolkodtató, az életünkre gondoltató. Hogy mi hogyan élünk vajon? Mit tettünk, mit teszünk jól... Vagy rosszul... A létezésről magáról beszélő. Látszat- és valódi életek futnak egymás mellett, mint a párhuzamosok. Nyomasztó, lesújtó, lehúzó minden. És remény sincs, sehol. Csak a vakremény. Milyen jó, hogy nem mi vagyunk benne, sóhajtunk fel, magunkat is becsapva, mint a temetőseken. Milyen jó, hogy a mi életünk egészen más, és nem ilyen beteges, szomorú, kilátástalan, mondjuk magunknak, amikor itt-ott kicsit önmagunkra ismerünk. Mert mit látunk: elkúrt, elcseszett életek, nem egyből, nem rögtön, hanem szisztematikusan. A nem együtt, nem egymással, hanem a párhuzamosan élők élete ez. XX. század vége? XXI. század eleje? Mindegy is.

A nyolcvanas évek elején-közepén láttam egy magyar filmet a kézdívasárhelyi Május 1. moziban. Nagy dolog volt akkor egy magyar film errefelé, de nem erről van most szó. Nem jut eszembe pontosan, hogy mi volt a címe, talán Csók, Anyu?, valami ilyesmi, de ez is mindegy, mert arról szólt, és ez a lényeg, hogy hogyan él egy nagyjából akkori magyar család, akik egy házban laknak ugyan, de egymással, munka, iskola stb. miatt csak kiragasztott fecniken érintkeznek. Nos, az a világ *ennek* az előzménye volt, azt gondolom most, és látom magunkat, ahogy szinte hűdötten kijövünk a moziból, lépkedünk némán az autóbusszállomás felé, és arról ábrándozunk, hogy milyen egy igazi, modern élet ez. Más világ. És nekünk most haza kell menni a fél hatos busszal, már „el van véve” a villany, apánk-anyánk-nagyanyánk a gázlámpa fényénél tökmagoznak és hallgatnak. Vagy ül nagyanyám és anyám a gázlámpa fényében, és arról beszélgetnek, hogy apád megint nem jött a félhatossal, ha a félkilencessel sem jön, akkor csak a féltizenkettőssel, nyilván, úgy. S akkor arra gondoltam, hogy mennyire nem szeretem ezt az egészet, és mennyivel szívesebben élnék ott, ahol. Abban az igazi szocialista, gulyás-kommunista, de mégis nagyon jó, nagyon modern világban. Mit tudtunk akkor még a családon belüli elidegenedésről. Szexről (az *Ifjúmunkásból*, egy-egy *Ifjúsági*

Magazinból), fűről (egyáltalán), piáról (erről csak a fenti esetben). És ábrándozva gondoltunk a barátommal arra a kinti mégis jó, mégis jobb világra.

Amikor belefogtam ebbe a könyvbe¹, az első negyven oldal után nagyon megfogyatkozott bennem a szándék. Aztán úgy alakult, hogy kapott még egy sanszot. Leültem és elkezdtem tovább olvasni egy üres órában, amit ki kellett tölteni éppen valahol. És lassan-lassan megváltozott bennem valami. Már az sem zavart, hogy jó időbe telt, meg jó sok regényoldalba, amíg sikerült szétválasztanom a két váltakozó beszélőt, Zsuzsát és Zelmát, és az ő elbeszéléseiket. És hogy amikor befejeztem a könyv olvasását, újra kellett az elejétől nyalaznom az egészet, hogy szétszálazzam, majd összerakjam a különböző élettörténeteket.

Számomra a regény úgy a nyolcvanadik oldaltól indult, noha – nyilván – szükség van az előzményekre is, mert igazán innen válik igazi regénnyé, lesz pörgőssé, innen lesz élvezetes, innen válik a sokszor a Borbély Szilárd *Nincstelenekjét* idéző anyag igazán érdekessé, a gyermekkor-regények lassú hömpölygésű, meglehetősen bejáratott és elkoptatott formulái, passzusai után mozaikszerűen összerakott, lebilincselő, kitűnő művé. Miről is van szó tulajdonképpen: van két hősnő a két szálon futó cselekményben, mindkettőnek szexuális problémái vannak, mindketten álmatlanságban szenvednek. Éppen elég volna ez a kettős is, hogy a lélekre és a lelki ügyekre terelődjön a szó, hogy innen – természetesen – a gyerekkor felé kacsingasson vissza az ember, mint mindennek az origója, a magyarázata felé. És olyan szenvtelenül, olyan természetességgel tud beszélni, abszolút tabuk nélkül a szexualitásról, hogy egyáltalán nem érzi kirívónak az olvasó, hanem valami olyasminék, ami természetes módon simul bele a regénybe, pont úgy, mint ahogy az életünkbe is, épp olyan természetességgel. Két kitalált nő, más-más korosztály, harminc körüli meg negyvenen túli, több mint tíz év korkülönbséggel. Fikció természetesen, mert mi is lehetne más egy regényben: kitalált történetek, nagy érzékenységgel, belülről jövő átéléssel megírva. Két, beszűkülő tudatú ember (álmatlanság!), aki talán ezért alig tud figyelni a környezetére, aki más-más módon éli meg ennek, vagy minek, a következményeit,

1 Szeifert Natália: *Az altató szerekről*. Bp., 2017, Kalligram.

az egyik szex- és alkoholfüggő, időnként drogozó, a másik jómódban élő, családos, mindketten okosak, az úgynevezett elithez tartozók, akik alól valahol kicsúszott a talaj. De hol, kérdezzhetjük, a gyermekkorban, vagy másutt, nem tudható, csak találgathatunk. Mindketten a boldogságot keresik, magányosan, házasságban, a szexben, a futó kapcsolatokban, egyikük a beteges(ebb) formákban stb. A környezetükről meg alig találunk valamit. Hogy korrajz-e, nem tudnánk megmondani, esetleg a kor egyik elszigetelt szeletének a rajza lehetne, mert annyira csak magukra, önmagukra figyelnek ezek a nők. Fordulatos ugyan a cselekmény, mindenféle figurák tűnnek fel, majd többen el, a férjről is alig tudunk meg valamit, mintha nagy köd volna körülötte, és ott van a fiú is, a kamaszodó fiú, az ő története sincsen kibontva teljesen, lóg a levegőben, ő is csak egy statiszta az anya, az egyik nő történetében. (Amikor az anyuka egyszer felfedezi a gépén a chatelését, azt gondoltam, hogy itt a szálak összekapcsolódnak, és a fiú, a fia éppen a másik szálon futó, magát betegesen a szexbe, piába dobó nő karjaiba kerül.) Ennyi nagyjából a könyv, illetve figyelemfelhívóként ennyi, ja, és nagyon szerettem, különösen a második kétharmadát a kötetnek. (*Fekete Vince*)

ILYEN IS LEHET

Pósa Karcsi nem szép ember, de gavallér.

Engedtesék meg nekem ennyi érzelgősség most. Most, hiszen éppen most teszem le újra kezemből a könyvet, a laptopot, a telefont: és furcsa mód, még olvasok, mi több, szeretem, amit olvasok.

Valami atavisztikus ösztön lehet: egymásra hangolódnak, mi, akik határtalanul vagyunk. Csak úgy vagyunk.

Olvasom Pósa Károlyt². Nem egy híres író, Isten is őrizzen tőle. Nem, ő csak ír. Az úr ír.

Valahol a bácskai végeken (de tényleg, hol nincs végünk?!) írja szép, remekbeszabott mondatait, ott van benne a Kis Hortobágy, ott van benne a lovak feszülő ina, igen, a nők gerince is... a rakija, mert délszlávok mellett él, a pálinka, a barack, ott van...

Mi is van ebben a könyvben? Könnyű elfelejteni, mert emlékezetes. Az életről szól. Asszonyokról, emberekről (igen, ez nem a gender-világ),

2 Pósa Károly: *Szabadság, szeretem*. Magyarakanizsa, 2018, Independencia Kiadó.

ahogy egy pohár mellett koccint az, aki még embernek hívja magát a déli végeken.

Pósa Károly könyve, a *Szabadság, szeretem* könnyű olvasmány. Annnyira könnyű, hogy utána muszáj inni valamit, meg ne feküdjön a gyomrunkat. Mert ez valahogy olyan miénkféle. Értjük. Persze.

Idejétmúlt? Igen, akárcsak Mikszáth.

Romantikus? Persze, mint Jókai.

Pátoszos? Nyilván, mint Petőfi.

Reggelente, az áhítat pillanataiban, ajánlatos ezt a könyvet magunkkal vinni a trónra. Igen, oda. Jól kezdődik a nap vele. Ránk süt hirtelen a bácskai nap, orrunkban érezzük a véreshurka illatát, és a búzakéve, amit már Márai is megírt, mint az asszonyok hasa...

Magyar.

Lehetne mívesebb, lehetne... (egy lóf...t, barátom, mondaná az író).

Ez egy szabad ember, és ilyen, ezt így kell olvasni. Kell, mert leírta, és nem véletlen. Mert szabad. Szabad és szeretjük. (György Attila)

ZRINYI MINT NEM KÖTELEZŐ OLVASMÁNY

„Titkos reményszikra pislákol a magyar közgondolkodásban: bizonyos tanárok és diákok, bizonyos férfiak és bizonyos nők azért szurkolnak közösen, hogy Zrinyi tűnjön el a kötelező tananyagból. És aztán felejtjük el minél hamarabb” – olvashatjuk Nényei Pál tanár (tehát: nem irodalomtörténész!) *Ne bántsd a Zrinyit!* című kötetének³ 14–15. oldalán. Majd két oldallal hátrébb fölteszi a(z) egyáltalán nem költői kérdést: „Hogyan jutottunk oda, hogy nemcsak a magyarság, de *a világ talán egyik legnagyobb művészeréről*, Zrinyi Miklósról épp le akarunk mondani?” (*Kiemelés tőlem – LLL*) És Nényei rögtön válaszol is az önmaga által föltesztelt kérdésre: „Ennek egyetlen oka van. Nem ismerjük.” (17. o.)

Adva van tehát „a világ talán egyik legnagyobb művésze”, Zrinyi Miklós, aki ugyan kötelező tananyag, de akit mindezekig félreismertünk, egyszerűen azért, mert a Zrinyi-kutatás hagyományosan csupa fölösleges kérdést tett föl az *Adriai tengernek Syrenaiával* kapcsolatban, éspedig: „1. Mikorra datálhatóak a művek? 2. Mely korábbi szerzők műveinek hatásai fedezhetők fel Zrinyi műveiben? 3. Hogyan azono-

3 Bp., 2015, Kortárs Kiadó.

síthatók Zrinyi életrajzából ismert szereplők a versek szereplőivel? 4. Milyen Zrinyi verselése?” (64. o.)

Szóval csupa olyan kérdés, amelyek a pozitivistának nevezett irodalomtudomány kérdései. A lényeges kérdések viszont – Nényei szerint – a következők lennének: Miért kerülnek össze a szerelmes élményekből született lírai költemények egy hősi eposszal?; Mit akart elérni Zrinyi kötete kiadásával?; Hogyan értelmezhető a címlapmetszet és a kötet kapcsolata?; Ha Zrinyi költői műveinek kronológiája nem egyezik a kötetbe sorolásukkal, mi ennek az oka? Stb. (99. o.)

Nényei Pál „módszertani” javaslata (hogyan ti. helyesen tudjunk válaszolni a helyesen fölített kérdésekre) végtelenül egyszerű (és magától értetődő – teszem hozzá én, LLL): szerinte ugyanis félre kell tenni az összes eddigi Zrinyi-kiadást (mert az irodalomtudósok mindegyik kiadásba belekontárkodtak: címet adtak olyan verseknek, amiknek Zrinyi nem adott címet, megszámoztak olyan strófákat, amiket Zrinyi nem számozott meg stb.), szóval félre kell tenni a hibás Zrinyi-kiadásokat, és az eredeti, 1651-ben, Bécsben megjelent *Syrena*-kötetet kell olvasni („egy komponált verseskötetet csak úgy illik olvasni, ahogy azt a költő összerakta” – 101. o.). Szerencsére 1980-ban megjelent a *Syrena*-kötet hasonló kiadása, úgyhogy az egyszerű olvasó is követni tudja Nényei rendkívül izgalmas irodalmi nyomozását, az eredmény pedig igazán lenyűgöző: Nényei ugyanis arra a következtetésre jut, hogy „Zrinyi kötete világirodalmi súlyú alkotás” (292. o.), mert „A lírai ént ugyanaz a tehetetlenség nyűgözi, ugyanattól az áfiumtól bódul el, és nem képes az üdvösség útját járni, mint a nemzet. A nemzetet ugyanaz téríti el a helyes útról, a világosság keresésétől, mint a Világot. Ugyanaz a Sötétség küzd a Világossággal a lírai énből, mint a világyetemben, és ugyanez az összecsapás zajlik a harctereken is, a török és magyar seregek között.

Ilyen léptékű költő-gondolkodót keveset ismerünk. Ezen kevesek közül például Dante ilyen. Az *Isteni színjáték* egyszerre az emberiség megtisztulásának költeménye és az én üdvtörténete. Ugyanúgy, mint az *Adriai tengernek Syrenaia, groff Zrini Miklos*. Az egyén küzdelme a nemzet küzdelme. És a nemzet küzdelme a világ küzdelme.” (293. o.)

Szóval: Dante és Zrinyi a dobogó azonos fokán áll. Nos, bármilyen meredeknek tűnjék is egy ilyen állítás, Nényei monográfia igényű kötete engem teljesen meggyőzött. Nem beszélve arról, ennyire olvas-

mányosan és ekkora szeretettel ritkán írtak magyarul magyar könyvről. Még hogy a magyar irodalom unalmas! (*Lövétei Lázár László*)

KUTYA IS JÓ DOLGÁBAN

Kemény Zsófi regénye⁴ olyan disztópia (negatív utópia), amelynek cselekménye nem a távoli jövőben játszódik, hanem az igen közeliben. Mondhatni úgy is: a holnapi jelenben.

A szerző tüntetéseket vizionál Magyarországon, főleg Budapesten az Orbán-kormány különböző új törvényei ellen. Eddig ebben nincs semmi futurisztikus, elég, ha bekapcsoljuk a tévét, szokott ilyen lenni. Arról azért, ami ellen a regényben a lakosság egy része tüntet – vagyis, hogy fizetők lesznek a gimnáziumok, aki külföldre költözik, az még tíz évig ún. fészekadót kell fizessen vissza a szülőhazába –, nehéz elképzelni, hogy bármilyen kormány ilyen népszerűtlen intézkedéseket hozna. A valóság ugyan néha lekörözi a kitalációt. Meg különben se akadékoskodjunk, regényről van szó, jusson szóhoz a szerző fantáziája is.

Igazából az a meglepő, a furcsa, hogy a regényben kik az elégedetlenek, kik azok, akik el szeretnék hagyni az országot: olyan jól szituált, budapesti lakással, balatoni villával, úgymond menő foglalkozással (orvos stb.) rendelkező, magas jövedelmű, több nyelven beszélő személyek, akik Magyarországon valahogy már beleuntak az egészbe, fanyalognak mindentől. Úgy néz ki, a jólétet legalább annyira meg lehet unni, mint a szűkösséget, vagy még jobban. A szűkösségben mindig ott a remény, hogy jön valami jobb, de mit csinálhat az, aki a jó dolgába fásult bele? A közmondás szerint megveszhet? Mert mintha ez történe megyesekkel a könyvben. (A valóságot most hagyjuk.)

Az egész a kormány által kezdeményezett, Mátyás király újratemetésének elnevezett díszfelvonulásból és tömeggyűlésből változik át az elégedetlenkedők tüntetésévé, majd zavargásokkal, autók felgyújtásával folytatódik, utcai barikádok építésében, fegyveres harcban kulminál. Fővárosszerte magukat forradalminak nevező, de inkább csak lázadó csoportocskák jönnek létre, ezek sokszor egymással sem értenek egyet. A vezetők között található közismert rapper, a bölcsészkart vagy a filozófia fakultást valamiért otthagyo frusztrált huszonéves, a világgal

4 Kemény Zsófi: *Rabok tovább*. Budapest, 2017, Jelenkor Kiadó.

és/vagy a szülőkkel összekülönbözött aranyifjú. Szidják például az adótörvényt, amikor egyikük hökkenten állapítja meg: ő még életében nem fizetett semmilyen adót, mivel hogy nem is dolgozott. Találékonyak, jó helyzetfelismerők, hatékony manipulátorok is akadnak közöttük. Egyeseket sajátos nimbusz leng körül, valamiféle karizmával is rendelkeznek. Mint általában a vezetőegyénségek, akik ilyen cuccok nélkül aligha lennének vezetők.

Az egyik fő ribillió-csinálónak a papája az ország legtehetősebb, leghatalmasabb emberei közé tartozik, de már évek óta nem beszél vele, gyerekkori traumák, szeretethiány, a papa annak idején nem figyelt rá eléggé, örök harag. Megoldás: forradalmat kell csinálni. Így megy ez, s még olyanabbul.

Egyesek mintha csak erre várnának, mintha nem is érdekelné őket nagyon, mi ellen és miért, csak legyen végre egy nagy felfordulás, aztán már mindegy, jöhet az özönvíz. Igazából arra vonatkozó elképzeléseik sincsenek, hogy ha győznének, akkor *mi legyen*, hogyan legyen, inkább csak abban értenek egyet, hogy most épp *mi ne legyen*: ami van. Ez így, persze, nem tud széles néptömegeket lázba hozni, de a felfordulás okozóit mintha igazából nem is érdekelné a nép. A lázadások egy idő után kifulladásnak, a csoportok mindennapi létfenntartási problémákkal szembesülnek, tagjaik között kicsinyes torzsalkodás üti fel a fejét. Személyes kapcsolataik alakulása a lázadás vezetőinél is felülírja viszonyukat a „forradalomhoz”.

Kemény Zsófi e világ beható ismerőjének bizonyul. A kiábrándult, kiégett, a már „mindenen túl” lévő huszonévesek problémáinak ironikus krónikása. Szereplői hitelesek, életszerűek, olykor bizarr megnyilvánulásaik magyarázata a nem konvencionális viszonyulásuk élethez, világhoz. Külön kiemelném a szerző „ütős”, szellemes mondatait, melyeknek nem kis szerepük van abban, hogy a *Rabok tovább* kényes témája ellenére is élvezetes olvasmányoknak bizonyul. (Molnár Vilmos)